

Bárdi Nándor

Az Erdélyi Párt és a regionális politika

A következő dokumentumok az Erdélyi Párt két vezetőjének programismertető parlamenti felszólalásai. Ez a két szöveg a párt regionális és nemzetiségpolitika koncepciójának alapelemeit tartalmazza. A korszak vonatkozásában Csatári Dániel: *Forgószélben* (Magyar-román viszony 1940–1945, Akadémiai, Bp., 1968.) című, több mint 30 éve megjelent munkája áll rendelkezésünkre. De reméljük, hogy egy éven belül megjelenik Oláh Sándor társadalomtörténeti monográfiája a második bécsi döntés utáni Csík és Udvarhely megyei modernizációs törekvésekről.

Gr. Teleki Béla (1899–1990) a két világháború közti erdélyi magyar közéletben 1936-tól játszott vezető szerepet, mikor az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület alelnökévé választották.¹

Az egyesület elnökével, Szász Pállal néhány év alatt az erdélyi nagybirtokosok egyesületéből korszerű, a kisbirtokosokat, kiscgazdákat megcélzó továbbképző, gazdaságszervező intézményt alakítottak. A második bécsi döntés után, mivel Szász Pál Dél-Erdélyben maradt, Teleki Béla vette át az egyesület észak-erdélyi vezetését. Ugyanakkor mint a Teleki Pál által a parlamentbe behívott erdélyi képviselő részt vett az Erdélyi Párt megszervezésében. 1941 májusában a párt elnökévé választják. 1944-ben egyik kezdeményezője a kolozsvári Magyar Tanács létrehozásának és a város békés átadásának. A háború után az Egyesült Államokba emigrált, ahol az erdélyi magyar problémák szószólója, a *Transsylvania* c. kiadvány szerkesztője évtizedeken át és a nyolcvanas években HHRF kezdeményezője volt.

Albrecht Dezső (1908–1976) bánffyhungyadi ügyvéd és földbirtokos, édesapja az 1921-ben Kós Károly alapította Magyar Néppárt elnöke volt. Albrecht Dezső előbb a magyar egyetemi mozgalmakban vett részt, majd 1936–1944 között a *Hitel* felelős szerkesztője, kiadója (és anyagi támogatója) volt. Az édesapja politikai elvbarátai képviselte polgári radikalizmustól messze kerülve a harmincas évek reformkonzervativizmusát vallotta a magáénak. 1939–1940-ben a Bánffy Miklós vezette Magyar Népközösségben a társadalmi szakosztály titkáráként dolgozott. 1940–1944 között behívott parlamenti képviselő a budapesti parlamentben. 1944-ben Budapestről Sopronba már nem követte az országgyűlést. 1947-ig Magyarországon élt, majd miután a román hatóságok háborús bűnösként kikérték Magyarországtól, Franciaországba emigrált, ahol (1951–1953 közti müncheni időszakot leszámítva) a Szabad Európa Rádió munkatársaként dolgozott 1966-ig.²

A Budapestre behívott erdélyi képviselők egyrészt a két világháború közötti romániai magyar közélet képviselői voltak, gr. Bethlen György az Országos Magyar Párt elnökének vagy gr. Bánffy Miklós, a Magyar Népközösség vezetőjének politikai munkatársai. Másrészt az egyházak képviselői, harmadrészt a magyar szervezetek és társadalmi csoportok (pl. iparosok) reprezentánsai kerültek be a Teleki Pál által kiválasztottak közé.

A visszacsatolás során a konfliktusok döntően két probléma köré csoportosíthatók: a regionális sajátosságok figyelembevétele és a kisebbségi korszakban kialakult intézmények önállóságának megőrzése. Politikailag Teleki Pál haláláig maga a miniszterelnök is támogatta a behívott képviselői csoport vezetőjének, Pál Gábornak ez irányú fáradozásait. Az erdélyi politikusok szerettek volna egy átmeneti időszakot a közigazgatásba, amikor a magyarországi tisztviselőkkel szembeni követelményeken Erdélyben enyhítenek, annak érdekében, hogy létrejöjjön a régióban egy onnan származó, a helyi viszonyokat jól ismerő közigazgatási apparátus. A kinevezések során a helyi emberek kinevezését azonban csak a megyei vezetés felső szintjén sikerült elérni (főispán, alispán). A főszolgabírói, főjegyzői, közjegyzői, előadói szinteken a minisztériumok ragaszkodtak a Magyarországon egyébként is elvárt végzettséghez, amelyet Erdélyben az 1940 előtti diszkriminatív magyarságpolitika miatt nagyon kevesen tudtak teljesíteni. Nem beszélve az észak-erdélyi románok bevonásáról a helyi közigazgatásba. A regionális intézmények és a már meglévő országos szervezetek között jórészt sikerült megtalálni – a regionális önállóságot tiszteletben tartó – együttműködési lehetőségeket (EME, EMGE, EKE, napilapok, szövetségi mozgalom, Tizes Szervezet stb.)

Ezek közül a legnagyobb jelentőségű a magyarországi pártok erdélyi behatolásának kezelése volt. A volt romániai magyar politikusok tisztában voltak azzal, hogy a régió belül továbbra is kulcskérdés a magyarság politikai egységének biztosítása, ezért sem nézték jó szemmel a budapesti pártok erdélyi kampányait. A behívott képviselők rövid időn belül felismerték, hogy csak egy, külön az erdélyi érdekeket hangsúlyosan képviselő párt védheti meg a régió politikai egységét, érdekérvényesítő képességét. Maga a párt képviselőcsoportja már működött a parlamentben, amikor megtörtént a kolozsvári zászlóbontás 1941. május 28-án. (Az 1848-as Uniót kimondó gyűlés napján és helyszínén a Redout – Vásárhelyi Z. Emil műkritikus és Köpeczi Sebastyén József heraldikus által impozánsan feldíszített – nagytermében.) A több száz, megyénként érkezett küldött a párt elnökének Teleki Bélát, ügyvezető alelnöknek Albrecht Dezsőt, alelnöknek Ember Géza szatmári földbirtokost, a parlamenti csoport Pál Gábor után megválasztott vezetőjét és Kolumbán Józsefet Csík megye közéletének reprezentánsát választották meg. A párt főtitkára Mikó Imre, pénztárosa Vita Sándor lett,

(Albrecht Dezsővel együtt a Hitel folyóirat köréhez tartoztak). A párt ellenőrei pedig Rácz Mihály építőmester és Szilágyi Mihály kiskgazda lett.

A párt 1941–1943 közti stratégiai programjából három kulcsfontosságú dolgot lehet kiemelni. 1. Az EP a parlamentben kormányt támogató párt volt. Ezt elsősorban azzal indokolták, hogy az esetleges erdélyi ellenzéki véleményeket a bukaresti politika azonnal kihasználhatná. Másodsorban nem akartak részt venni a budapesti pártharcokban. (Pl. a sérelmi egymásra licitálásban, felelősségre vonásban.) 1942. június 9-én erről az Erdélyi Párt és a Magyar Élet Pártja együttműködési megállapodást is aláírt.³ A pártszövetség az egyes pártok autonómiáját nem érintette. 2. A párt vezetői és a „teoretikusai” a Hitel kör (Venczel József, Albrecht Dezső, Mikó Imre, Vita Sándor) alapvető fontosságúnak tartották a középrétegek (döntően a magyar iparos és kereskedő réteg) megerősítését, és ennek érdekében a mobilitási csatornák intézményes kiépítését.⁴ 3. A Székelyföld modernizációja minden kezdeményezésben hangsúlyosan megjelent: a népfölösleg csökkentése telepítési politikával; infrastruktúra-fejlesztés – villamosítás; a mezőgazdasági kultúra fejlesztése; a közlekedési viszonyok javítása.⁵

A párt tevékenységén belül a kisebbségi viszonyokhoz képest a legnagyobb változást az jelentette, hogy míg az Országos Magyar Pártnak (1922–1938) nemigen sikerült a munkásság, a kisiparosság és a kiskgazdák beszerzése, addig az Erdélyi Párt helyi tagozataiban ezek a csoportok meghatározók lettek.

A budapesti kormányzati politikában Teleki Pál volt a sajátos erdélyi érdekek legfőbb támogatója. Az ő halála után Bárdossy László miniszterelnök, bár mint régebbi bukaresti nagykövet jól ismerte az erdélyi magyar elitet és a viszonyokat, de alapvetően a MÉP és a katonai vezetés, valamint a nemzetközi elvárások határozták meg politizálását. Az őt követő Kállay Miklós gyakran utazott Erdélybe, de a beígért 10 éves fejlesztési program csak a politikai bejelentés szintjéig jutott el.⁶ A háborús erőviszonyok megváltozásával 1942 végétől a budapesti kormányzatok már nem is rendelkeztek megfelelő erőforrásokkal a szükséges modernizációs program megvalósítására.

Az Erdélyi Párt egyszerre regionalista és nemzetépítő tevékenységének feltárása még nem történt meg. Ezt a problémát Ember Géza, a parlamenti csoport elnökének a párt megalakulásakor elmondott beszédében a következőképpen oldotta fel: „Kihangsúlyozom, hogy mi nem különállást és nem regionális politikát akarunk bevinni a magyar közéletbe, hanem megint csak uniót, teljes egységet és megértést minden vonalon. Szent meggyőződésünk, hogy a szövevényes problémáinkat mi magunk ismerjük a legjobban, tehát azok megoldásán is mi magunk munkálkodhatunk a legeredményesebben.”⁷

Jegyzetek

¹ Tibori Szabó Zoltán: *Teleki Béla erdélyisége*. NIS, Kolozsvár, 1993. 66.

² Záhony Éva: A Hítel szerkesztőinek életrajza. In *Hítel* Kolozsvár 1935–1944 I. köt. Szerk. Záhony Éva, Bethlen Gábor Könyvkiadó, Bp., 1991, 47–48.

³ *Ellenzék*, 1942. június 12.

⁴ Venczel József: Időszerű „magunk revíziója”. *Ellenzék* 1941. május 17.

⁵ Az itt közölt parlamenti beszédeken túl: Teleki Béla: Mit vár Erdély magyarsága a közeljövőtől? *Ellenzék* 1941. május 24.

⁶ Bejelentésére 1942. április 27-én került sor Kállay Miklós kolozsvári látogatásakor. Majd részletezésére Kállay Miklós 1942. június 14-i marosvásárhelyi EMGE közgyűlésen elmondott beszédében került sor. *Ellenzék* 1942. június 15.

⁷ *Ellenzék*, 1941. május 28.

**Gr. Teleki Béla napirend előtti felszólalásában ismerteti
az Erdélyi Párt programját***

Az országgyűlés képviselőházának 195. ülése

1941. évi június hó 17-én, kedden,

Szinyei Merse Jenő és Törs Tibor elnöklete alatt

... *Gr. Teleki Béla:* T. Képviselőház! Az Erdélyi Párt szervezési munkálatai május 28-án Kolozsvárott tartott országos nagygyűlésen befejezést nyertek.¹ Mint megválasztott elnök kötelességemnek tartottam röviden ismertetni pártunk irányát és célkitűzéseit. Elsősorban is elosztatni szeretném azt az itt-ott felmerülő félreértést, hogy pártunk regionális párt. A leghatározottabban le kell szögezmem, hogy ez tévedés. Mi, igenis, az elválaszthatatlanul összetartozó magyarság kérdéseivel kívánunk dolgozni, ezekkel kívánunk foglalkozni, mert éppen ebből az összetartozásból következik, hogy a magyar élet elválaszthatatlan egységet képez. Így minket a magyar életnek minden kérdése éppen úgy érint, mint a magyarság valamennyi tagját. *(Éljenzés.)*

Erdély kérdéseivel hangsúlyozottabban akarunk foglalkozni. Ez önként következik abból, hogy a 22 évi megszállás után építő munkára van ott szükség, és annyira fontos a mielőbbi egységesítés és főleg a lelkek teljes összehangolása és egyesítése, hogy ezt nekünk kell elvégeznünk, akik az elmúlt 22 évet ott töltöttük, és így a kérdéseket a legvilágosabban látjuk.

Erdély köztudomásúlag nemzetiségi terület, és, mint tudjuk, a nemzeti ségek politikailag egységesek szoktak lenni. Különös fontossága van tehát annak, hogy a nemzetiségekkel szemben politikailag egységes és ne megszott magyarság álljon. *(Élénk helyeslés és taps.)* Mi ezt az Erdélyi Párttal láttuk leginkább megvalósíthatónak. Magyarország erős várának keleti bástyáját rombadöntötték, és mi ezt a bástyát újra fel akarjuk építeni, hogy ismét teljesítse feladatát az ezeréves vár védelmében. *(Helyeslés.)*

Egész Erdély egy emberként, soha el nem múló hálát érez a Főméltóságú Kormányzó Úr iránt *(Élénk éljenzés és taps.)*, aki bölcs országglásával lehetővé tette felszabadulásunkat, és azt, hogy ma már nem egy elnyomó idegen hatalom ellen védjük népünket, hanem saját országunkat építhetjük.

Ez azonban csak egyik része feladatunknak. A szervesen összetartozó összmagyarság egyik részének ügyét sem lehet úgy szolgálni, hogy ne irá-

* *Forrás:* Az 1939. évi június 10-re hirdetett Országgyűlés képviselőházi Naplója X. köt. 45–48.

nyuljon figyelmünk állandóan a nagy magyar kérdésekre, az egyetemes magyar élet alakulására. Ennek javára akarjuk kisebbségi életünk tapasztalatait és meglátásait felhasználni, annak a kisebbségi életnek tapasztalatait és meglátásait, amelyben a magyarság felett és mögött nem állt a magyar államhatalom, így tehát a valóságra levetkőztetve láthattuk a társadalmi és nemzeti kérdéseket. Ezért értettük meg világosan Teleki Pál gondolatait, aki a társadalmi nevelésben és a társadalom átalakulásában látta azt az utat, amely a magyar boldogulás felé vezet.

Ezért támogattuk Teleki Pál politikáját és ezért támogatjuk Bárdossy László miniszterelnök úr politikáját (*Éljenezés és taps a jobboldalon és a középén.*), amely a Teleki Pál által megjelölt elgondolásokat kívánja követni.

Ez a támogatás nem csak Bárdossy László személyének szól, aki a legutóbbi hat év kemény munkájában annyira összeforrt Erdéllyel (*Úgy van! Úgy van!*), és akiben ott a magyar állam szimbólumát láttuk,² hanem szól ez annak az országvezetésnek is, amely országgyarapodásunkat lehetővé tette, és amely további eredményekre a mai háborús időkben csak akkor számíthat, ha az egész ország, a nemzet valamennyi fia fegyelmezetten, nem pártérdekeket szem előtt tartva, hanem kizárólag a nemzet jövőjére nézve, egységesen, egy emberként áll azok mögött, akiket a sors ebben a nehéz időben az ország élére állított. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Erdély mai helyzete is arra kötelez, hogy a legszorosabb bensőséges kapcsolatot teremtsük meg a kormánnyal. A kiegyezés utáni korban Erdély magyarsága, különösen a székelység, többnyire ellenzéki volt, és ezzel magyarázható az, hogy a székelység még annyi támogatásban sem részesült, mint a kormányhoz hű vegyes lakosságú területek. (*Meskó Zoltán: Ez a bűne a régi rendszereknek! – vitéz Imrédy Béla: Ezt csak nem lehet a magyar kormányról feltételezni!*) Erdély felemelését és az erdélyi magyarság új honfoglalását és a történelmi jóvátételt csak akkor tudjuk megvalósítani, ha nem politikai pártharcokkal foglalkozunk, hanem építkezünk. (*Helyeslés.*) Építkezni pedig a kormány segítségével lehet. Ez azonban nem azt jelenti, hogy nem követelnők a szükséges reformokat. Kérjük és követeljük a népi és a szociális magyarság megteremtése érdekében mindazoknak a reformoknak már most való megvalósítását, amelyek háborús időben is megvalósíthatók. (*Helyeslés a jobboldalon és a középén.*)

Hagyományos erdélyi felfogásunk arra kötelez és azt tanultatta meg velünk, hogy a magyar élet alapjának a magyar népet tekintjük. (*Általános helyeslés. – Taps a jobboldalon és a középén.*) A társadalmi reformok és az ehhez szükséges reformok kérdésében mindig a haladás oldalán fogunk állni.

Programunkat részletesen az idő rövidege miatt nem ismertetem, csak néhány kiemelkedő részére szeretnék rámutatni, elsősorban az Erdélyt érdeklő kérdésekre. (*Halljuk! Halljuk!*)

A mezőgazdaság terén a főcél ma feltétlenül a termelés fokozása és elsősorban mennyiségileg arra a színvonalra való emelése, amelyet földjeink minősége szerint sürgősen el kell érni, és amelytől még – valljuk be – meg lehetőségen távol állunk. Ennek két eszköze van. Az első az egységes megszervezés, mert termelésünk csak így irányítható. Olyan megszervezés, amely a kiscgazdán kezdődik, a gazdakörön és a megyei és kerületi érdekképviseleti szerveken át az országos központig ér. A szétforgácsolódo kis érdekképviseletek ezt lehetetlenné teszik. Másik eszköze ennek a szakoktatás, iskolában is, de elsősorban – és Erdélyben ma sürgősen – az iskolán kívüli népnevelés keretében, hogy mentől szélesebb rétegek részesülhessenek abban a szaktudásban, amely a termeléshez elengedhetetlenül szükséges. (*Helyeslés.*)

Természetesen szakiskolákra is a legnagyobb szükség van, mentől kevesebb iskolatípusra, mentől több iskolára. Ma mindinkább képezéshez kötjük a foglalkozásokat. (*Helyeslés jobbfelől.*) Egyedül a mezőgazdaság az, ahol mindenki különösebb szaktudás nélkül, különösen a magángazdaságban szabadon kontárkodhatik birtokán a nemzeti vagyonnal.

T. Ház! Második nagy erdélyi kérdésünk az oktatás ügye. Hóman Bálint kultuszminiszter úr legutóbbi erdélyi körútja alkalmával kitűnően látta meg azokat a feladatokat, amelyeket ott meg kell oldani, és mi minden erőnk ből segítjük őt, hogy ezeket a feladatokat sürgősen megoldhassa. Tökéletesen egyezik a mi elgondolásunkkal az az elhatározása, hogy a különös jelentőséggel bíró iskolán kívüli népnevelést, aminek ma oly különös fontossága van, a meglévő társadalmi egyesületekkel óhajtja megoldani, és ezek irányítását az ezekből összefogott szervre a saját felügyelete alatt kívánja bízni.

Örömmel hallottuk, hogy a nyolcosztályos népiskolákban városi és falusi típust akarnak megkülönböztetni, mi azonban nem tudjuk ezt másképp elképzelni, mint hogy a falusi népiskolák felső osztályai kizárólag vagy főleg mezőgazdasági oktatással foglalkozzanak.

Az oktatás körébe vág az a feladat is, hogy az oktatás az elhasználatlan, friss magyar népi rétegből állandóan végezze a helyes kiválasztást az iparos társadalmi rétegnek, a hivatalnokrétegnek, a középosztálynak a pótlására, és a protekciómentes tehetség legyen az irányadó.

Erdélyben a hitvallásos iskoláknak egészen különös fontosságuk van, tehát meg kell találni a módját annak, hogy az ott alkalmazott tanszemélyzet az állami iskolákéval teljesen egyenlő javadalmazásban részesüljön. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.*)

Idekapcsolódik harmadik nagy kérdésünk, a szórványügy. (*Halljuk! Halljuk!*) A miniszter úr leszögezte itt az oktatás terén a kívánságot, éspe dig abban, hogy a legkisebb szórvány magyar gyermeke is magyar nyelvű oktatásban részesüljön. Mi ugyanezt kérjük az elrománosodott magyarjaink gyermekei részére. (*Általános helyeslés és taps.*) Elrománosodott ma

gyarjainkat, akik elhagyatottságukban románosodtak el, sürgősen vissza kell magyarosítani. (*Általános helyeslés.*) A szórványok gondozására különös gondot kell fordítani. Szükséges, hogy itt lelkészekben, tanítóknak és gazdasági szakemberekben ezeknek a kategóriáknak a legjava álljon rendelkezésre, akik apostoli lelkesedéssel látják el ezt a teendőt, és meg kell valószínűsíteni a lehetőségét annak, hogy ezt el is tudják látni, hogy az a költségtöbblet, amely a szétszórt szórványok gyakori látogatásával jár, ne jelentsen terhet, (*Helyeslés.*) gondoskodni kell arról is, hogy ezeknek az embereknek ott eltöltött évei ne az életükből elveszett évek legyenek, hanem komoly értéket jelentsenek ezek a munkában töltött évek későbbi előmenetelüknél és a nyugdíjuknál való fokozottabb beszámítás tekintetében. A szórványokról gazdasági téren is a legnagyobb mértékben gondoskodni kell, és meg kell találni a módját, hogy a szórványügy egységes elgondolás szerint legyen irányítható.

A gazdasági élet minden terén, földbirtokban, iparban, kereskedelemben keresztény gazdasági életet akarunk (*Helyeslés jobboldalon és a középen.*), ami nem abban kell, hogy nyilvánuljon, hogy a zsidók helyén keresztények ülnek, hanem a tökének a szellemét kell, hogy a nemzeti szolidaritás tudata áthassa (*Taps a középen.*), ami elsősorban a munkások helyzetének javításában kell, hogy megnyilvánuljon.

Erdélyben hatalmas iparosítási munkára van szükség, ami az ezen felszabadított területen fontos, de elsősorban a Székelyföldön, ami a természeti kincsek feltárásában adva van. Gondosan kell azonban ügyelni arra a fontos szempontra, hogy az ipar terén a szociális kérdésnek kell első helyet biztosítani, tehát ebben a tekintetben a kommerciális szempontnak csak másodsorban szabad jönnie. Ebben várjuk a kormány erélyes irányítását.

Tudjuk, hogy a kormány a Székelyföldnek egészen különös gondot kíván szentelni. Ez feltétlenül helyes és indokolt, mivel a magyarságnak a székelységben élő kompakt tömegei, tudjuk, hogy döntő szerepet játszottak Észak-Erdély visszatérésében. Itt a magyarságnak egyik legértékesebb eleme él, amely elszaporodva alig találja meg megélhetése feltételeit, ezért kell ezen a területen elsősorban iparosítani, a mezőgazdaságot az állattenyésztésre átállítva, továbbá gondoskodni arról, hogy a székely erdők kihasználásának minden jövedelme a székely népet illesse. (*Helyeslés jobbfelől és a középen.*) Mindezeknek előfeltétele a vasúthálózat megteremtése a legnagyobb áldozattal is. Itt nemcsak arra az összekötő vasútvonalra gondolok, amelynek kiépítése folyamatban van, hanem minden pontnak bekapcsolására, elsősorban Udvarhely és Háromszék megyében. Székely népünkben él az a kimeríthetetlen magyar tartalék, amelyből állandóan merítenünk kell, és sürgősen merítenünk is kell a magyarságban meggyengült területekre való telepítéssel.

Hogy ez a hatalmas építő munka a felszabadított területeken is eredményes legyen, ahhoz még elengedhetetlenül szükséges az is, amit a miniszterelnök úr is hangoztatott bemutatkozó beszédében, hogy az egész magyar életet, közszellemet és rendszert korszerűbbé tegyük. (*Úgy van! Úgy van!*) Én nem akarok itt a bürokrácia egyszerűsítéséről beszélni, amit minden illetékes számtalanszor hangoztatott, és amit mindnyájan kívánunk, csak megemlíteni szeretném, hogy mi erdélyiek itt egy kivételes helyzetben vagyunk, egy előnyösebb helyzetben. Mikor az ember már teljesen elkeseredett a bürokrácia útvesztőiben, akkor elég egy pillanatra arra gondolni, hogy hála Istennek, hogy végre saját hazánkban, a saját bürokráciánkkal vesződhethünk. (*Élénk derűltég.*) De kérdem én: mi vigasztalja azokat, akik az anyaországban töltötték el a 23 évet? (*Derűltég és taps.*) Rá szeretnék mutatni azonban arra, hogy a tisztviselői hatásköröket sokkal jobban bővíteni és önállósítani kell, kapcsolatban a legkíméletlenebb és szigorúan értelmezett tisztviselői felelősséggel. (*Helyeslés és taps jobbfelől és a középén.*) A hatásköröket jobban meg kell határozni és elkülöníteni. Ez fokozottabban vonatkozik a társadalmi munkára, ti. minden ügynek legyen meg a felelős gazdája, de lehetőleg csak egy legyen, ne dolgozzanak ugyanazokon a területeken párhuzamosan futó társadalmi szervek, amelyek egymás útját keresztezik, és azt meg is bénítják. Az egész magyar életet azáltal, hogy népibbé és szociálisabbá tesszük, az egész magyar társadalmat, annak rétegeit közelebb kell hozni egymáshoz, és egységesebbé kell tenni. Ennek igen jó eszköze a címkórság megszüntetése is. Az egész magyar életet szociálisabbá és népibbé kell tenni, ezáltal lehet feladatához közelebb hozni, a magyarság ügyét legjobban szolgálni. Éppen ezért pártunk különös gondot kíván fordítani a kisiparos és munkáskérdésekre. A kisiparos-kérdések terén elsősorban kérjük az elesett erdélyi iparosságnak helyes politikával való fel-emelését. A kisiparosságnak országosan modern, autonóm, szakmabeli képviseletre van szüksége, lehetőleg kisiparos kamarákra, és a kisiparosokat az egész vonalon fokozottabban kell támogatni anyagellátással, közszállítással, hitelrendszerrel, a szövetkezetek fejlesztésével és működésük könnyebbé tételével. A tanoncoktatást magasabb színvonalra emelve, az országot a tanoncotthon intézményekkel jobban be kell hálózni.

A munkásságot elsősorban nemzeti alapra kell helyezni az egész vonalon, hiszen magyar munkásságról van szó. Az új szervezetben azonban a munkásságnak mindazt biztosítani kell anyagi téren is, amit a nemzetközi szociáldemokrata szervezetekben megtalálhatott. Fejlettebb munkaügyi jogszabályok kellene, munkakamarák és munkafelügyelőségek, amelyeknek felállítása – tudtommal – folyamatban van.

Birtokpolitikai kérdésekre az idő rövidségénél fogva nem térek ki (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért? - Halljuk! Halljuk! balfelől!*), pártunk programjának lényegét azonban az képezi, hogy mentől több önálló lét-

alappal bíró kisbirtok létesíttessék (*Helyeslés.*), szem előtt tartva az egyes vidékek sajátosságait olyan szempontból, hogy olyan birtoktípusokat létesítsünk, amelyeknek népességeltartó ereje és termelőképessége a legmagasabb. A kisbirtok egészségtelen elaprózását meg kell szüntetni új örökösödési törvénnyel, és föltétlenül a legszigorúbban szem előtt kell tartani a nemzetiségi kérdést a birtokpolitikában. Ezek kell, hogy az általános belső országépítés gerincét képezzék.

Pártunkkal foglalkozva fölmerülhet az a kérdés, hogy vajon lehet-e homogén az a párt, amelynek igen különböző korú tagjai a múltból különböző felfogásokat, társadalomszemléletet hoztak magukkal. Ezt a kérdést könnyen elutasíthatnám egyszerűen azzal, ha más pártokra mutatnék, azonban erre is méltó választ akarok adni. Lehet, hogy ma is különböző megítélések vannak pártunk tagjai között a haladás fokozottabb vagy konzervatívabb irányát illetően, sőt lehetnek személyes megítélésekben is eltérések. De a kisebbségi élet közös élményei és küzdelmei az egységesen kialakuló társadalomban nem az egymástól elválasztó elemeket láttatták meg, hanem azt, ami mindnyájunkat összefog, azt tudniillik, hogy mindnyájan magyarok vagyunk. (*Taps.*) Mi, akiknek az elnyomás éveiben minden vágyunk a visszatérés és minden gondolatunk a minden magyar összetartozása volt, megtaláltuk pártunkban az egységet, és ebben a gondolatban, a nagy magyar egység gondolatában akarjuk pártunkat az ország szolgálatába állítani. (*Éljenezés és taps a jobboldalon, a középben és a baloldalon, a szónokot sokan üdvözlük. - Egy hang a szélsőbaloldalon: Hol vannak az erdélyi képviselők?*)

Elnök: Csendet kérek. Napirend előtti felszólalás vita és határozathozatal tárgyát nem képezheti.

Jegyzetek

¹ *Ellenzék* 1941. május 28., 29.

² Bárdossy László 1934. október 24. és 1941. február 4. között követ volt Bukarestben.

**Albrecht Dezső felszólalása a felhatalmazási törvény vitájában,
az Erdélyi Párt vezérszónokaként***

**Az országgyűlés képviselőházának 268. ülése
1942. június 17-én, szerdán**

Albrecht Dezső: T. Ház! Az Erdélyi Párt megbízásából és nevében kívánok hozzászólni a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatához, amelyet pártunk magáévá tesz. Mielőtt azonban erre rátérnék, nem mulaszthatom el, hogy legélesebb tiltakozásomat és az erdélyi magyarság, de gondolom, az egyetemes magyarság legélesebb tiltakozását ne jelentsem be azok miatt az utóbbi napokban elkövetett, példátlanul álló atrocitások miatt, amelyek Dél-Erdélyben maradt magyar testvéreinket érték.

Tordáról kapott több teljesen megbízható értesülés szerint doktor Gál Miklós tordai ügyvédet és földbirtokost, volt országgyűlési képviselőt, a tordai Magyar Népközösség elnökét a román hatóságok folyó hó 8-án délután 2 órakor Tordán letartóztatták. A letartóztatás okát akkor hivatalosan nem közölték. *(Felkiáltások: Hallatlan!)* A tordai román körökben már akkor elterjedt hírek szerint retorzióképpen tartóztatták le Bozák Aurél, a kolozsvári Centrala román bank igazgatójának letartóztatása miatt, akit azonban a budapesti devizabírószág rendeletére tartóztattak le, mivel nagyarányú devizakihágást követett el. *(Felkiáltások: Hallatlan! - vitéz gr. Takách-Tolvay József: Náluk az semmi!)*

Ugyancsak Tordáról kapott értesüleseink szerint a szebeni hadbírószág elítélte Veres Béla petrozsényi unitárius lelkészt két és fél évre, továbbá elítélték Máthé Sándor unitárius székely lelkészt egy évre, Gombos János aranyosrákosi unitárius lelkészt egy évre, *(Felkiáltások a jobboldalon: Mit vétett?)* politikai jogaik gyakorlásától való megfosztással és hivatalvesztéssel. Elítélésüknek kapott értesüleseink szerint semmi komolyabb alapja nincs, azonkívül, hogy vezető magyar emberek. Régebbi időben, egy hónappal ezelőtt ítélték el báró Jósika Gábort húsz évre vadászfegyverek rejtetése miatt. *(Felkiáltások: Hallatlan! - Zaj.)*

Értesültünk továbbá arról, hogy Tordán és Aranyosszék színmagyar községeiben folyó hó 9-én példa nélkül álló román közellátási intézkedés történt. A magyar gazdákat kora reggel szekereikkel együtt összegyűjtötték, és szekereik felhasználásával fegyveres román alakulatok házról házra járva minden magyar család összes élelmiszerkészletét elrekvirálták. *(Felkiáltá-*

* Az 1939. évi június 10-re meghirdetett Országgyűlés képviselőházi Naplója XIV köt. 35-43.

sok: *Hallatlan!*) Búzát, lisztet, egyéb őrleményt, zsírt, szalonnát, emberi vagy állati táplálkozásra szolgáló minden élelmet a legkisebb adagig menősen szekerekre raktak, ezekről az élelmiszerekről bont adtak, és a felhalmozott anyagokat elszállították. (*Padányi Gulyás Jenő: Ez az új nemzetiszocialista szellem? Ez az új Európa?*) Egyes házakban, a sokgyermekes családokat is beleértve, egyetlen napi élelmiszer sem maradt, még az utolsó tál kukoricalisztet is elvitték. (*Felkiáltások Hallatlan! - vitéz gr. Takách-Tolvay József: Mindent meg tudnak indokolni!*) Az intézkedés egységes volt Tordán, Aranyosszék színmagyar falvaiban és a Tordától keletre és északra eső magyar községekben, sőt közvetlenül a magyar határ mellett, a Kolozsvártól 10 kilométernyire fekvő magyar Györgyfalva községben is, ahol szemtanúk előadása szerint a férfiak nélkül maradt község asszonyai, öregjei és gyermekei este az útszélen ülve siránkoztak a teljes kifosztottság miatt. (*vitéz Zerinváry Szilárd: Megtorolni! - Iloszky János: Újabb bécsi döntés kell!*)

Ezt az értesülést kaptuk Tordáról. De ugyanez folyt másutt is. Tegnapelőtt Marosvásárhely voltam, ahol az ottani határon túllévő magyar községekben ugyanezek a panaszok jöttek. A Mezőbánd mellett lévő kicsiny vízimalom tulajdonosától, egy özvegy hatgyermekes magyar asszonytól még az utolsó tál lisztjét is elvitték, még azt is, amit épp akkor dagasztott. (*Iloszky János: Érik a helyzet az újabb bécsi döntésre! - Tauffer Gábor: Kirabolták a magyarokat Erdélyben! - Polonkay Tivadar: Apácán és Ürmösön is így volt!*) Ahogy itt ülő háromszéki képviselőtársam mondja, ugyanez történt Háromszéken is, tehát az intézkedés teljesen egyforma volt, végig az egész dél-erdélyi területen, az egész magyarság ellen irányult. (*Mayer János: Meg kell torolni! - Meskó Zoltán: Ezt tűrik? - Padányi Gulyás Jenő: Legfőbb ideje, hogy ennek végét vessük! - vitéz Zerinváry Szilárd: Bemaszóznunk! - Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Úgy van! Úgy van! Bemaszóznunk!*)

T. Ház! Be kell jelentenem, hogy az erdélyi magyarság türelmének végső határáig jutott. (*Úgy van! Úgy van! Nagy taps a Ház minden oldalán.*) Ökölbesorult kézzel halljuk át a határon testvéreinknek szörnyű megaláztatását, naponkinti megkínzását, és innen üzenjük, hogy legyen elég. (*Tauffer Gábor: A külügyminiszter jöjjön ide!*) Nem vagyunk bosszúállók, nem vagyunk türelmetlenek, sőt, türelmes és megértő nép vagyunk, de tudomásul kell vennünk végre a románoknak, vége annak az időnek, amikor büntetlenül taposhattak rajtunk. (*Úgy van! Úgy van!*) Tudomásul kell vennünk, hogy ezzel a példátlanul kihívó és vakmerő magatartással (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. - vitéz Zerinváry Szilárd: Orcátlansággal!*) szétrombolják az együttélésnek minden lehetőségét (*Úgy van! Úgy van! - Tauffer Gábor: Ez a céljuk!*), szétrombolják azokat a hagyományokat, amelyeket ugyan mi legnagyobb királyunknak, Szent Istvánnak nevével jeleztünk, de azokból mégis nekik volt hasznuk, (*Úgy van! Úgy van! - Felkiáltások: Sajnos!*) mondom, szétrombolják ezeket a hagyományokat, és nem marad bennünk más, mint

a testvérét féltő, szerető ember, aki nem fog törődni a hagyományokkal, hanem ütni fog, és emlékezni fog, és meg fogja torolni mindazt, amit ellenünk elkövettek. (*Úgy van! Úgy van! - Nagy taps a Ház minden oldalán.*)

T. Ház! Rátérve a törvényjavaslat tárgyalására, nem kétséges, hogy mindazok az okok, amelyek 11 évvel ezelőtt a Házat arra bírták, hogy ezt a felhatalmazást a kormánynak megadja, ma is fennállanak. A kormánynak adandó felhatalmazás vitájának rendjén nem óhajtok kitérni a kormányzat egész működésére, hanem azzal a résszel kívánok foglalkozni, amely a keleti és erdélyi részeken való berendezkedéssel kapcsolatos. Rendkívül jelentős és fontos kérdés ez, amely kevéssé kap nyilvánosságot, amellyel kevéssé foglalkozunk, sajtóban, beszédben, sőt a parlamentben is. Pedig egyik rendkívül jelentős feladata a magyarságnak és így a magyar kormányzatnak is az, amely az országgyarapodással szerencsére többször is megismétlődött, és bízunk benne, hogy újból is megismétlődő országgyarapodásokkal jár. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Több mint másfél éve, huszonegy hónapja tért Erdély vissza, és így néhány értékes tapasztalattal szolgálhatunk mi is arra, hogy ezen a területen a kormányzat, illetve a magyar nemzet milyen mértékben tudta az országgyarapodással járó feladatait teljesíteni, és arról is beszámolhatunk, hogy a nemzet országépítő erejét mennyire lehetett minden részen felhasználni és beállítani az új Magyarországra felépítésébe.

Amikor ezzel a kérdéssel foglalkozom, tisztában vagyok azzal, hogy a kormányzat és a magyar nemzet előtt egyidejűleg olyan nehéz feladatok állnak és várnak megoldásra, amelyek nem teszik lehetővé, hogy teljes erejüket, energiájukat csupán az egyik kérdés megoldására fordítsák. Ha három nagy kérdésben foglalhatnám össze ezeket a feladatokat, akkor azt mondhatnám, hogy az első feladat a háború győzelmes megvívása. (*Úgy van! Úgy van!*) A második az országgyarapodás feladatainak véghezvitele, és a harmadikhoz tartoznak a nagy európai átalakulás adta feladatok. Mindhárom egy időben vár megoldásra, mindhárom leköti a nemzet erejét, tehát amikor csak az egyik kérdéssel foglalkozom, ugyanakkor mindig belátom azt, hogy a nemzetnek egyidejűleg másik két igen nehéz feladattal kell megbirkóznia.

T. Ház! Az országgyarapodás által megkívánt feladatok nem azt jelentik, hogy csupán a régi állami adminisztrációt kell kiterjeszteni. Nem a régi helyzet visszaállításáról van szó, hanem egy egészen új helyzetről, egy új Magyarország építéséről (*Mester Miklós: Helyes!*) amelynek feladatai nem azonosak a régiével (*Egy hang jobbfelől: De nem ám!*), és ha töretlen irányát akarjuk megállapítani, akkor a mohácsi vész előtti időkig kell visszanyúlni. A visszatért országrészek új problémákat hoznak magukkal: nemcsak egy, a saját államában felnövekedett és nemzeti önérzetében túltengő nemzetiiséget, hanem egy lelkileg megváltozott magyarságot is, amely nemcsak lelkileg, hanem anyagi helyzetében is rendkívül erősen megváltozott; a tény-

leges erőviszonyok nagymértékű eltolódását a nemzetiségek javára és azonkívül számos olyan problémát, amelyet az utódállamokban a magyar államtól eltérően oldottak meg. Nem arról van tehát szó, hogy megnagyobbodott ország térképét egyszínűre fessük, hanem egy sokkal nehezebb feladatról, ötvözésről kell beszélnünk; egybe kell ötvöznünk mindazokat az értékeket és képességeket, amelyek újra egymásra találtak, és ezeket be kell állítani az új Magyarország építésébe. Amikor tehát az országgyarapodás által kívánt feladatokról beszélünk, nem elégedhetünk meg azzal, hogy csupán a közigazgatás, a magyar államiság kiterjesztése szempontjából vizsgáljuk a kérdéseket, hanem azokra a lelki és társadalmi tényezőkre is ki kell terjeszkednünk, amelyek szintén rendezést kívánnak. (*Mester Miklós: Helyes!*)

T. Ház! Az országgyarapodás adta feladatok időrendben két részre oszthatók. Az első az állami berendezkedés ideje, a második a magyar államiságba már beillesztett területek újjáépítése. Az első időszak nagyban-egészében lezárult, és így arról véleményt mondhatunk. Egészen példátlanak és nagyarányúnak jellemezhetjük azokat az erőfeszítéseket, amelyeket a magyar kormányzat a magyar államigazgatás gyors berendezkedése érdekében végzett. Köztudomású, hogy a román kormányzat nemcsak céltudatosan szegényítette el a magyarságot, hanem ezenkívül lelkiismeretlenül is gazdálkodott Erdély kincseivel és értékeivel; rablógazdálkodásának folyamánaképpen letarolt erdők, elszegényített népesség és egy balkáni korrupt közigazgatás salakja maradt meg. (*Úgy van! jobbfelől.*) A magyar államnak ilyen körülmények között kellett munkáját megindítania, és ha az annyira bennünk lévő kritikai szellemet elhallgattatjuk, el kell ismernünk, hogy a magyar állam erejét meghaladó munkát végzett. Épülő vasutak, rendbetett utak, európai színvonalra emelt közintézmények beszélnek erről a munkáról. De a berendezkedés mellett Erdély újjáépítési munkálatai is megkezdődtek. Az évi 600 milliót jelentő állandó kiadási tételek mellett 400 millió fordítottatott máris újjáépítési munkálatokra.

Indokolt is Erdélynek ez a nagymérvű és a jövőben talán még többet igénylő megsegítése. Az anyaország talán nem is tudja, hogy mennyire szegény és mennyire tönkretett Erdély, és ezért talán nem felesleges, ha erre nézve néhány adatot felsorolok. Egyes vizsgálók szerint az 1890-es évekig kell visszamennünk, hogy a trianoni részeken olyan viszonyokat találjunk, mint aminők között Erdély a hazatérést megérte.

A lakosság foglalkozási megoszlásából biztosan lehet következtetni egy terület gazdasági fejlettségére avagy elmaradottságára. Erdély lakosságának a 30-as években több mint háromnegyed része volt őstermelő, holott ugyanakkor a trianoni terület lakosságának már csak a fele volt az. Az ipari népesség aránya 10 százalék volt Erdélyben, míg az iparra alkalmatlanabb trianoni országrészen az ipari népesség aránya 22,6 százalék volt. Erdély la-

kosságának még egy hatodrésze sem volt városlakó tíz évvel ezelőtt, ugyanakkor a trianoni részen a városok lakossága egyharmadrészt tett ki.

Legismertebb Erdély elmaradottsága és szegénysége mezőgazdasági vonatkozásban, amely az egyesekre való vonatkozásában úgy alakult, hogy amíg 1937-ben a trianoni Magyarországon kenyérgabonából 210 kg jutott egy lakosra, a visszatért keleti területen 143 kg; burgonyából 200 kg áll 131 kg-mal szemben.

Egészen megdöbbentő az elmaradottság ipari téren, és ez annál feltűnőbb, mivel az erdélyi területek kétségkívül alkalmasabbak ipari termelésre, mint a trianoni részek. A trianoni Magyarországon a községek 40 százaléka volt villamosvilágítással felszerelve, Erdélyben csupán 4 százalék. A villamos energia termelése terén az 1928–39. évek adatai szerint a trianoni Magyarország területén 10 000 lakosra 8493 kilowattóra esett, míg Erdélyben ennek csak ötödrésze, 1780 kilowattóra. Az iparvállalatok megoszlása az 1938. évi adatok alapján a következő képet mutatja. 100 négyzetkilométerre a trianoni Magyarországon 15, a Romániához csatolt erdélyi területen 1,5 telep, a trianoni részen 358 munkás, az erdélyi részen 87 munkás, a trianoni részen 452 lóerő, az erdélyi részen 139 lóerő esett. Megjegyzem, hogy a visszatért területekre nézve az arány sokkal rosszabb, hiszen az értékes erdélyi ipartelepek odaát maradtak.

A közlekedési hálózat terén megemlíthetjük, hogy 100 négyszögkilométerre¹ a trianoni Magyarországon 8 kilométer normális és 0,4 kilométer keskeny nyomtávú vasútvonal esett, a visszatért területeken pedig csak fele ennyi: 4 normális és 0,1 kilométer keskeny nyomtávú vasút. 100 négyszögkilométerre a trianoni Magyarországon 6 km állami és 23 km törvényhatósági út esett, a visszatért területen 4 km állami és 1,4 kilométer törvényhatósági út.

A közegészségügy sincs jobb helyzetben. Százezer lakosra 1930-ban a trianoni Magyarországon 116,9 orvos, a visszatért részen 47,5 orvos, a trianoni részen 17,4 gyógyszertár, a visszatért területen 10,5 gyógyszertár, a trianoni részen 540 kórházi ágy, a visszatért területen 215 kórházi ágy esett.

Még rosszabb a helyzet, ha a magyarlakta területek magyar orvossal ellátottságát nézzük, ugyanis csak 4500 lélekre esett egy magyar orvos, míg köztudomású, hogy Magyarországon minden ezer lélekre esik egy orvos. Minthogy pedig ezeknek az orvosoknak nagy része városokban lakik, a falusi népesség körében Udvarhely megyében 12 000 lélekre, Biharban pedig 15 000 magyar lélekre esett egy magyar orvos. Egész Erdélyben 1937-ben csupán 296 magyar orvos működött. 1933-ban a falusi születések 60%-a bába közbejötté nélkül történt. Olyan bábahiány van, hogy átlagos számítás szerint még mindig 300 000 lélek áll bába nélkül. (*Mester Miklós: Ez katasztrófális!*) Végül a közegészségügyi állapot végső fokát, a halálozási arányszámot állíthatjuk egymással szembe. Ez az arányszám a trianoni or-

szágrészen 14,2 ezrelék volt 1937-ben, ugyanakkor a visszakerült országrészekben 18,4 ezrelék.

Kulturális téren analfabéta volt 1930-ban a trianoni Magyarország területén a 6 éven felüli lakosság 9,6%-a, a visszatért keleti területen 33%-a. Az 1938/39. évi adatok szerint 10 000 lakosra a trianoni Magyarországon 0,5, a visszatért keleti területen 0,3 középiskola esett.

Az erdélyi magyarság elszegényedésére jellemző, hogy 1935 végén a székely vármegyék magyar hitelszervezetének nyerstökéje mindössze 137 millió lejre rúgott, ami összesen 4 millió pengőnek felel meg. Az általános tökeszegénységre jellemző az az adat is, amely szerint a beváltás rendjén öt és fél milliárd lejt váltottak be pengőre, ami azt jelenti, hogy a visszatért területeken egy fejre 100 pengő esett.

A román és a magyar állam igazgatása közötti különbségről szóljon itt még az az adat, amely szerint a trianoni részek 3296 községéből 1940-ben 2470 község, azaz a községek 75%-a, a népességnek pedig 95%-a volt postaszolgálatlaltal ellátva, míg a visszakerült részek 1760 községéből csak 445 község, azaz a községek 25%-a, a népességnek pedig 57%-a bírt rendszeres postaszolgálatlaltal.

T. Ház! Az előbbi adatokat azért soroltam fel, hogy láthassuk, milyen rendkívüli nagy feladatokkal kell megküzdenie a kormányszatnak és a kormányszaton keresztül a magyar államnak, sőt a magyar nemzetnek is, amikor Erdélyben a magyar állami igazgatást megindította, és még mennyivel nagyobb feladatokkal kell megküzdenie akkor, amikor Erdélynek újjáépítését határozta el. Mert az nyilvánvaló, hogy Erdélyt abból a szegénységből és elmaradottságból, amelyben van, csak hosszú évek céltudatos munkájával és az egész nemzet áldozatkészségével lehetséges kiemelni. Évszázados mulasztások helyrehozataláról van szó, évszázados mulasztásokról, amelyeknek folyamán az erdélyi magyarság legyöngült, elvérzett és elszegényedett. Ezek a számok beszédesen indokolják egyúttal pártunknak, az erdélyi magyarságnak magatartását is, amikor elsősorban minden erőnkkel Erdély felemelésén, az erdélyi kérdés megoldásán óhajtunk munkálkodni.

Erdély szegénysége nem önmagából folyó és nem változtathatatlan. Volt idő, amikor Erdélyt tündérvárosnak nevezték és fővárosát kincses Kolozsvárnak. Rendkívül melegen üdvözljük tehát Kállay Miklós miniszterelnök úrnak Marosvásárhelyen bejelentett tízéves erdélyi újjáépítési programját.² A magyar nemzet nyújt ezen keresztül kezét a legjobban elszegényedett testvérnek. De nemcsak áldozatkészséget és szeretetet, hanem céltudatos országépítő politikát is kell ebben látnunk, (*Úgy van! Úgy van!*), mert Erdély Magyarország legjobban veszélyeztetett keleti végvára, bástyája, s amikor azt erősítjük, ugyanakkor a történelmi ezeréves Magyarországot is erősítjük. (*Élénk helyeslés.*)

T. Ház! Az újjáépítési programmal kapcsolatban szeretnék rámutatni néhány kérdésre. A programot Kállay Miklós miniszterelnök úr csupán nagy vonásokban, vázlatosan ismertette, és kijelentette, hogy a végrehajtásnál az egész munkaprogramon uralkodik a honvédelem szempontja. Természetes ez, és ki vehetné ezt indokoltabbnak, mint mi. Egészen természetes az, hogy erdélyi ember sohasem fogja kívánni e program végrehajtásának olyan mértékét, amely bármilyen kicsiny mértékben is a honvédelem rovására mehetne (*Úgy van! Úgy van!*), mert hiszen elsősorban a mi érdekünk és a mi célunk az erős, a minél erősebb magyar hadsereg, mert csak így valósítható meg Erdély újjáépítése, mert Erdély újjáépítéséről csak az egész Erdély esetében beszélhetünk. (*Úgy van! Úgy van! - Éljenzés és taps a Ház minden oldalán.*)

Erdély újjáépítésének első pontja tehát az erős magyar hadsereg. De ha azokról a kérdésekről kell beszélnem, amelyek a visszatért Észak-Erdély területére esnek, ezen a területen is számos és igen fontos kérdés vár megvalósulásra. Mielőtt ezekről részletekben beszélnék, néhány alapelvet szeretnék leszögezni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Erdély újjáépítése csak olyan lehet, amely Erdély sajátos viszonyainak megfelel. Erdélyt úgy kell újjáépíteni, hogy az államfenntartó magyarság népi és nemzeti erejét erősítse és fejlessze. (*Helyeslés.*) Tehát nem erdélyi iparfejlesztésre, hanem erdélyi magyar iparfejlesztésre van szükség. (*Úgy van! Úgy van! - Taps.*) Ez indokolt nemcsak a 22 év elnyomása és a céltudatos román elnyomó ipari intézkedések miatt, hanem annak a magyar iparfejlesztésnek jóvátétele miatt is, amely a háborút megelőző időkben csodálatosképpen mindenütt a nemzetiségi vidékeket kereste ki támogatás céljából. (*Úgy van! Úgy van!*) 1881-től 1914-ig az iparfejlesztési támogatás fejátlaga Udvarhely megyében 0,29, Csík megyében 0,45, Maros-Torda megyében 0,50, Háromszék megyében 1,45 volt csupán, míg Brassóban 5,86, Aradban 3,30, Szepesben 8,45, Pozsonyban 10,20 és Liptóban 17,2 volt (*Baky László: Sajnos meg is látszik az eredmény! - Fadányi Gulyás Jenő: Nagyon jellemző!*).

Elsősorban tehát az elhanyagolt Székelyföldet illeti meg az iparfejlesztési támogatás, amelynek földje és természeti kincsei legalább annyira megfelelnek erre, mint azok a vidékek, amelyeken nemzetiségek laknak, de azonfelül rajta lakik a székely nép, amely minden vonatkozásban még ipari szempontból is, tehát nemcsak nemzeti szempontból, hanem magának az ipari termelésnek szempontjából is sokkal alkalmasabb és használhatóbb, mint bármilyen nemzetiség. (*Úgy van! Úgy van! - Baky László: Ez a pozitív fajvédelem! - Meskó Zoltán: A magyar volt az utolsó a régi liberális rendszerben, az biztos!*) A Székelyföld után kerülhet sor a nemzetiségi vidékeken egy iparfejlesztő programra, amelynek központjában azonban az ipari telepítés gondolatának kell állania. (*Helyeslés.*) A kereskedelem fejleszté-

se terén nem a budapesti kereskedelemnek egy gyarmatát kell megteremteni (*Úgy van! Úgy van!*), hanem a helyi kiskereskedelem céltudatos nevelésével és támogatásával kell kinevelni azt a kereskedő-réteget, amely el tudja látni a magyar kereskedelem feladatait. (*Helyeslés. - Mester Miklós: Ez az egyetlen magyar érdek!*)

A közegészségügy területén nem a térképre sablonszerűen ráhelyezhető közegészségügyi közgazdaság bevezetése szükséges, hanem olyan közegészségügyi tevékenységre van szükség, amely egész munkájának alapjául a székely nép szaporaságát, a székely bölcsőt tekinti. (*Helyeslés balfelől.*) Olyan kultúrpolitika bevezetését igényeljük, amely számol azzal, hogy a népi kultúrkinccsnek és a történelmi hagyományoknak Erdély az igazi hazája, és ezt akarja fejleszteni.

Végül olyan szociálpolitikára van szükség, amely nem merül ki a szegényember pártolásában, hanem olyan alapvető intézkedéseket hoz, amelyek a társadalom egész rendszerét átépítik.

Erdély újjáépítési programja tehát az erdélyi magyarság újjáépítése (*Úgy van! Úgy van!*): megtámasztani Erdélyben a magyart, fokozni szaporaságát, csökkenteni halandóságát, növelni ellenálló és küzdő erejét és ezáltal új honfoglalásra indítani, amely, ha békés, annál szívósabb és annál céltudatosabb kell, hogy legyen. (*Úgy van! Úgy van! a balközépen.*)

T. Ház! Szükséges azzal is foglalkozni, hogy Erdély újjáépítése milyen lehetőségekkel bíztat, és szükséges szembenézni azzal a kérdéssel is, hogy a befektetendő pénzösszeg nem hiábavaló áldozat-e a magyar nemzet részéről. Szükséges foglalkozni ezzel a kérdéssel, mert az egész nemzet számára akkor van a befektetett összegeknek igazi jelentősége, ha azok erős gazdasági életet indítanak meg, és bekerülnek az egész nemzet gazdasági vérkeringésébe.

Azokról az értékekről – főként gazdasági értékekről – szeretnék itt beszélni, amelyeket Észak-Erdély hozott vissza és amelyek az egész nemzet szempontjából felhasználhatók. Erdélynek egyik legnagyobb értéke a fa, amelyet a román rablógazdálkodás ugyan nagymértékben kipusztított, de szerencsére csak a könnyebben megközelíthető helyekről; ott is megmaradtak azonban az erdősítésre és fásításra alkalmas területeink. 1,4 millió hektár erdő került vissza, ebből 640 000 hektár a négy székely vármegyére esik. Hogy mennyire jelentős gazdasági tényező a fa és a fa feldolgozása a vissza-került részek szempontjából, azt igazolja az, hogy 1937-ben azon a területen 203 faipari üzem dolgozott, és ezek az üzemek 14 336 munkást foglalkoztattak, azaz az összes gyári munkások 40 százalékát foglalkoztatták. A fatermelés tekintetében – mint említettem – a román rablógazdálkodás nehéz örökségét vettük át, és ez kétoldali tevékenységet tesz szükségessé. Egyfelől nagymértékű újrafásítási akció szükséges kísérleti fatelepek és facsemete-iskolák létesítésével. Bízunk abban, hogy a földművelésügyi miniszter

úr kezében – aki amellet, hogy erdélyi ember, egyike a fakérdés legjobb ismerőinek is³ – az újrafásítás kérdése a legjobb kezekben van. Másfelől a rendes erdőgazdálkodásra való áttérés folytán a következő években, sőt évtizedekben kevesebb fa kerülhet kihasználásra, tehát a fának a helyszínen nagyobb fokban való kihasználásával kell gondoskodni arról, hogy a faiparban dolgozó munkások kenyérkeresete és életlehetősége megmaradjon. A nyersanyagokat lehetőleg már a helyszínén feldolgozó üzemekbe kell szállítani, és így kell a feldolgozó ipar számára továbbítani. A szakértők szerint kézenfekvő lenne lemezgyárak, vakfagyártó üzemek, lággyárak, sárgyárak, hajlított fa- és bútorgyárak felállítása. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Ezeknek a cikkeknek ma Magyarországon, de Németországban is úgyszólván korlátlan az elhelyezési lehetősége.

A fa mechanikai feldolgozásánál is nagyobb távlatokat nyújt a kémiai feldolgozása. (*Padányi Gulyás Jenő: Ez az!*) A fa már jóformán megszűnt tüzelési anyag lenni, és olyan értékes alapanyaggá vált, amelyből rendkívül fontos termékeket lehet kémiai úton előállítani. Fontosság szempontjából egy cellulózzgyár létesítése áll az első helyen. Az Erdélyben található fák cellulózanyaga a technikai vizsgálatok szerint kiválóan alkalmas a papír-, lőgyapot és műselyemgyártásra. Ha a cellulózzgyártás megvalósul, ez nemcsak a honvédelem és a papírgyártás szempontjából lesz fontos, hanem abból a szempontból is, hogy meg fogja vetni a textilanyagok gyártásának alapját is. Hasonlóképpen közgazdaságilag teljesen indokoltnak látszik több kisebb falepároló üzem létesítése, mert az ekként vegyi úton hasznosított fának minden egyes származékos terméke olyan hasznos nyersanyagot szolgáltat, amelyből világszerte a szükségletnél jóval kisebb mennyiség áll rendelkezésre. A retortaszénnek, az ecetsavnak, az acetonnak, a metil-alkoholnak, denaturált szesznek, a formaldehidnek, a kreuzot-olajoknak korlátlan az elhelyezési lehetősége.

T. Ház! A vegyi ipar fejlődésének másik természetes alapja az ugyancsak a szükségleteket messze meghaladó mértékben rendelkezésre álló só. A visszakerült sóbányák, Désakna és Parajd a román időkben elhanyagoltak voltak. Ezeket üzembe vettük, és egy év alatt több mint száz százalékkal lehetett a termelésüket növelni. 1941-ben már 59 000 tonna volt a termelésük, amiből 22 000 tonnát sikerült a Balkán felé exportálnunk. Kézenfekvő lenne azonban a só vegyi úton történő felhasználása is, és ezért egy szódagyár létesítése Marosvásárhelyen, ahol földgáz alakjában olcsó energia áll rendelkezésre, avagy a dési sóbánya mellett rendkívül kifizetődő lenne. A szódagyártáson keresztül egész sereg olyan fontos nyersanyag előállítása lenne lehetséges, amelyekben mind a mai napig külföldi behozatalra vagyunk utalva. Erdély egyik legnagyobb kincse a földgáz, és bár a feltárt források Dél-Erdélyben maradtak, a megkezdett kutatások alapján joggal remélhető, hogy a visszatért területeken is rendkívül értékes gázkincsek van-

nak, amelyeknek kihasználása az erdélyi iparfejlesztés szempontjából rendkívüli lehetőségeket nyújt. A földgáz felhasználásával egyfelől el lehetne látni a fában rendkívül szegény mezőségi területet fűtő- és világítóanyaggal, másfelől a földgáz-kutak közelében olyan iparok létesíthetők, amelyek lehetővé tennék főképp a nemzetiségi területen az ipari telepítést.

Rendkívül érdekesen fejlődött ki az elmúlt húsz év alatt a Székelyföldön a textilipar háziipar formájában, amelynek megsegítésére kender- és lentiloló- és fonóüzemek létesítése volna szükséges. Általános jellegű kérdés a mezőgazdaság iparosítása, amelynek főképpen a Székelyföldön lennének lehetőségei burgonya-, keményítő- és szeszgyárak létesítésével. A Székelyföldön teljesen hiányoznak az építőanyaggyárak. (*Úgy van! a jobb-oldalon.*) A nyersanyagok nagymértékben rendelkezésre állnak, s így szükség lenne cement-, téglá-, palack- és üvegyár létesítésére. Annál is inkább szükség volna e gyárakra, mert ezeket a cikkeket lehetetlen beszállítani a Székelyföldre ugyanakkor pedig az idegenforgalom szempontjából ott állnak a székely fürdők, székely városok elhanyagolt állapotban, szállodaiparuk rendkívül elhanyagolt, ezeket még most fel kellene építeni és rendbe hozni, hogy a háború utánra készen álljanak a nagy vendég- és idegenforgalom számára.

Nemzetgazdasági és nemzetpolitikai szempontból az erdélyi magyar kisipar az eddiginél feltétlenül nagyobb támogatásra szorul. Az elnyomatás évei alatt anyagilag az adó- és hitelpolitika összes eszközeivel tönkretett kézművesipari társadalom erőteljes anyagi támogatása és megerősítése nem várható magára. Módot kell találni arra, hogy a honvédelmi és egyéb közületek szállításaiból az erdélyi kisiparosok is részesülhessenek, mert eddig igen kis mértékben részesültek. Megemlíthetem, hogy az erdélyi cipészek és csizmadiák 98 000 pengő munkabér értékű közszállításban, a szabó- és fehérneműipar pedig 30 000 pengő munkabér értékű közszállításban részesült csupán. Meg kell szervezni az erdélyi kisiparosokat a közszállításban való részvételre, mert nem szabad többé előfordulnia annak az esetnek, hogy a kisiparosság között kiosztásra kerülő 150 000 pár típus-cipőből az erdélyi kisiparosok egy pár készítésére sem kaptak megbízást. (*Padányi Gulyás Jenő: Vajon jelentkeztek érte?*)

Erdély tulajdonképpen nem annyira a nagyipar, mint inkább a falusi iparosítás számára nyújt nagy lehetőségeket. A Székelyföld emberfeleslegét leginkább falusi iparosítás révén lehetne lekötni, ami jobban megfelel a székelység speciális igényeinek, de a nagy nemzetpolitikai célkitűzéseknek is. Nem nagy gyárvállalatok szükségesek, amelyek kényszerűen munkásproletariátust termelnek ki, hanem meg kell hagyni az embereket a földdel való ősi közösségükben, és kereseti lehetőségüket kell növelni különböző falusi iparok beállításával. A székely embert fűrő-faragó képessége, készsége, ügyessége, élelmessége, élénksége és fantáziája egyaránt képesíti erre.

Rendkívül jelentős és kihatásaiban fel sem mérhető tehát az a kormányzati elgondolás, amely a Székelyföld villamosítását helyezi kilátásba. A tervek szerint felhasználják erre a célra a rendelkezésre álló olcsó vízi energiákat. E tekintetben különösen helyes az az elgondolás, hogy jóformán minden egyes községet be kívánjak kapcsolni a villamos hálózatba, tehát a nemzeti érdeket nézik és nem azt a tisztán gazdasági érdeket, hogy csupán azokat a községeket kapcsolják be, amelyeknek energiafogyasztása kifizetődik. A villamos hálózat lehetővé teszi az iparosítás és az iparosodás minden formáját.

T. Ház! A visszatért erdélyi részek köztudomás szerint Erdélynek a természeti kincsekben szegényebb részét alkotják. Néhány adatot sorolok fel arra vonatkozóan, hogy mennyire a szegényebb rész tért vissza. Szénből 10% jött vissza, vasércből 4%, földgázból semmi, piritből a százszázalékos termelés, aranyból 45%, cinből egyharmada a termelésnek, a vízi energiából körülbelül 10–25%. Az 1691 ipartelep közül 666 jött vissza. Ez még jelentősebbé válik, ha a termelési értéket nézzük. Eszerint a 24 919 millió lej termelési értékéből 4041 millió lej termelési érték tért vissza. Indokolt tehát, hogy ezen a kevésbé feltárt erdélyi területen helyszíni kutatásokat végezzenek. Végez is helyszíni kutatást tíz-tizenöt geológus. Ez kevés, szükséges volna ezek számának növelése és a rendelkezésükre álló költségvetési összeg növelése is. Ezek a geológusok máris rendkívül értékes felfedezéseket tettek. Így földgáz, kőolaj, azonkívül pedig arany, ezüst, ón és más leletekre bukkantak, amelyek rendkívüli lehetőségekkel biztatnak. A bányászat terén néhány nagyobb feladat előtt állunk, főleg az üzemben lévő erőforrások korszerűsítése és kibővítése terén, különösen a Nagybánya-környéki bányáknál, valamint a szentkereszti bányánál, azután a macskamezői mangántelepeknél és a dernatatarosi bitumenbányáknál.

Az erdélyi barnaszénről szeretnék még beszélni, amely ugyan másodrangú minőségű, de mégis lehetőséget nyújtana a környéken települő iparvállalatok hajtóerő-szükségletének ellátására. Az egeresi és egeresvölgyi barnaszénbányák, a tihói, a dersidai és köpeci lignittelepek fejlesztése kézenfekvő. A borszéki lignittelep fejlesztése elősegítené a szénben ezidőszerteljesen ellátatlan Székelyföld önellátását.

Bár a Nemzeti Önállósítási Alap igen szépen dolgozik, mégsem tudja fedezni azt a szükségletet, amelyre Erdélyben szükség van, ahol teljesen újonnan kell megalapozni a magyar kereskedelmi hálózatot. Nem pótolja ezt az úgynevezett kisipari és kiskereskedelmi hitelakció sem, amely Erdélyben ötszázezer pengős kerettel dolgozik. Nagyobb hitelkeret nyújtása szükséges, és emellett szükség van olyan célszerű adópolitikára, amely kiegyenlíti az erdélyi magyar kereskedelem hátrányos helyzetét, amely a két mértékkel mérő román adófizetési rendszer folyományaképpen még mindig fennáll. A román időkből származó adóhátralékok felszámolása, a román ható-

ságok által túlzottan kivetett adók törlése és az adórevízió volnának azok az eszközök, amelyek lélegzethez juttatnák a magyar kereskedelmet.

A közlekedés és az úthálózat kérdéséről nem is beszélek; ezek a kérdések nagyon sokszor alkotják a tárgyalás anyagát.

Erdély idegenforgalmi lehetőségeiről szeretnék még beszélni. Elő kellene készülnünk arra, hogy a háború után meginduló nagy idegenforgalmat már korszerű közlekedéssel, korszerű szállodákkal és elhelyezéssel várjuk. Ezen a téren rengeteg kívánnivaló van, mert a Székelyföld kiesett abból az idegenforgalmi konjunktúrából, amely ezáltal keletkezett, hogy a Balaton számára ingyenes visszautazási kedvezményt biztosítottak. Bízunk benne, hogy a visszatért területek is meg fogják kapni ezt a kedvezményt.

Az előbbieken számtalan lehetőséget említettem, mindehhez azonban pénz kell. A magántőke is megindul egy időn túl, főként amikor befektetését biztosítottak látja. De nem volna nemzeti érdek Erdélyt és az Erdélyben megindítandó iparfejlesztést a pesti banktőkének kiszolgáltatni, mert ezáltal az erdélyi emberek számára csupán munkaalkalom kínálkoznék, de a haszon elvándorolna. Erdély viszont annyira tőkeszegény, hogy a maga erejéből megindítani ezt a munkát nem tudja. A Székelyföldön a nagy közbirtokosságokban még adva van ugyan olyan közösségi vagyon, amely nagyobb mértékű iparosításra anyagi fedezetet és biztosítékot nyújt arra, más területen azonban ez sincs. Olyan konstrukciót kell tehát találni, amelynek értelmében az állam nagyobb részt vállal az erdélyi iparosításból.

Erdély gazdasági újjáépítésével párhuzamosan felvetődik az erdélyi közművelődési kérdések megoldása is. Talán egyik országrészben sincs annyi hagyománya a kulturális kérdések egyházi és társadalmi intézésének, mint Erdélyben. A túlzott államosítás ezen a területen éppen ezeket az évszázadok óta jelentős szerepeket betöltő intézményeket semmisítenék meg. Az elmúlt húsz esztendő alatt kulturális életünk kizárólag az egyházi és társadalmi szervezetek védőbástyái mögé húzódott. Az egységes magyar kultúrpolitikának számba kell vennie ezeket a különbözőségeket, és Erdélyben olyan kultúrpolitikát kell inaugurrálni úgy az iskolai, mint az iskolán kívüli népnevelés, tudomány, irodalom és művészetek terén, amely a feladatokat jól és helyesen betöltő egyházi és társadalmi alakulatokat helyezi előtérbe. Ahogyan Erdélyben a különböző társadalmi osztályok között anyagilag nincsenek nagy különbségek, éppúgy kisebb a különbség a kulturális nivå tekintetében is. Erdélyben sokkal inkább beszélhetünk egységes magyar műveltségről, mint az ország egyéb területein. Erdélyben a felsőbb osztályok műveltsége is át van itatva a népi és a történeti műveltség hagyományaival, és kultúrpolitikánknak arra kell igyekeznie, hogy ezt a kiegyenlítő-désre hajlamos kultúrnyívt egységesen emelje. Mert hogy az egységes műveltségi szint milyen előnyt jelent egy nemzet életében, azt legjobban északi testvérnépünk, a finnek példája igazolja.

A szociálpolitikáról beszélve meg kell említenem azt a rendkívül érdekes jelenséget, hogy a Székelyföldön a Nép- és Családvédelmi Alap igen jelentős munkája nem keltette azt a meglepedést, amit a kormányzat joggal elvárt volna. A székely nép rendkívül érdekesen és rendkívül egészséges ösztönnel azt mondotta, hogy minek jön ide az állam segíteni azt, aki sajátmaga elkölte a vagyonát? Aki nem képes arra, hogy sajátmaga megkeresse a kenyerét, azt hagyni kell elpusztulni. Ha az állam segíteni akar, akkor teremtsen kereseti lehetőségeket, mert az arravaló ember, ha kereseti lehetősége van, megteremti, megkeresi sajátmaga számára a kenyeret. Rendkívül egészséges ösztön nyilatkozik meg ebben, és ez mutatja a székely nép egészségét, mert hiszen nyilvánvaló, hogy az egészséges szociálpolitika az, amely kereseti lehetőségeket teremt és nem az, amely csupán egy mesterséges és beteg gazdasági rendnek a hibáit akarja kiküszöbölni.

Ehhez képest a különböző bírálatok folytán át is alakult az ONCSA⁴ tevékenysége a Székelyföldön, és mindinkább kezd egy olyan államilag segített üzemmé válni, amely a különböző falvakban éppen a falu iparosításának kezdetét próbálja megoldani és lerakni. Az ONCSA szervezeti szabályzata sem túlságosan szerencsés Erdélyre nézve, mert hiszen a négygyermekes családot támogatja csupán, tehát sok gyermekhez köti támogatását, holott, sajnos, a szaporaság szempontjából a románság valamivel előbb áll a magyarságnál a szórványvidékeken. Ha tehát az alapszabály szerint kellene intézni a dolgokat, akkor nyilvánvalóan a románoknak volna előnyösebb ez az intézmény, mint nekünk.

A közegészségügy terén rendkívül nagy lehetőség nyílik. Ez az a terület, ahol Erdély és a Székelyföld visszatérése értéket jelent, mert hiszen Erdély visszatérése a természetes szaporodás országos arányszámát 5,7 ezrelékről 7,5 ezrelékre növelte, ugyanis Erdély természetes szaporodása a kilenc ezreléken felül van. Hogy milyen lehetőséget nyújtana egy céltudatos munka ezen a területen, azt bizonyítja az, hogy a trianoni részen az élveszületés 20,2 ezrelék, Erdélyben 28,2 ezrelék, tehát nyolc ezrelékkal több. A halálozás a másik oldalon újból kevesebb a trianoni országrészen, mert itt 14,2 ezrelék, Erdélyben 18,4 ezrelék. Ha tehát Erdélyben nem is növelem a születési arányszámot, amit szintén lehet növelni, sőt az örvendetes felszabadulás folytán rendkívüli mértékben megnőtt a születések száma, ha tehát még ezt nem is növelném, csak a halálozási arányszámot tudnám lenyomni arra a nivóra, ahol Magyarországon van, abban az esetben is Erdélyben egymillió magyar lélek után 4200 lélekkel nagyobb szaporaság mutatkoznék, vagyis ez azt jelentené, hogy évente 4200 magyarral több maradna életben Erdélyben.

T. Ház! Ha a fentebb vázolt problémátömegek megoldásának útját keressük, fel kell tennünk a kérdést: milyen erők szükségesek annak megoldásához? Elegendő-e ehhez az állam ereje? Nyilvánvaló, hogy nem. Elegendők

lennének-e az erdélyi magyarság társadalmi erői? Nyilvánvaló, hogy nem. A kettőnek, az államnak és a társadalmi erőnek összefogásával azonban kellő eredményt lehetne felmutatni.

Pártunk megalakításának célja az volt, hogy a magyarságot egységes szervezetbe fogjuk össze (*Úgy van! a közepén.*), hogy az egységes szervezetbe összefogott magyarság figyelmét a saját égető kérdéseinek megoldására fordíthassa. Másfelől pedig az volt a célunk, hogy minél simábbá és minél tökéletesebbé tegyük a magyar államba való visszailleszkedésünket. Meg kell mondanom, hogy a visszailleszkedés simasága terén a legtöbb nehézséget az a szemléletbeli különbség okozta, amellyel a trianoni magyar és az erdélyi magyar a dolgokat nézi. Ha ezt a szemléletet jelzővel akarnám megjelölni, az egyiket állami szemléletnek, a másikat társadalmi szemléletnek nevezhetném. Az állami szemlélet természetesen fejlődött ki itt a csonka trianoni országban, és természetesen fejlődött ki nálunk a társadalmi szemlélet, amely éppen az állammal szemben állt, és a maga társadalmi intézményeiben találhatta meg csak a saját maga támaszát, s a maga erejét a szervezett társadalmi erőben fedezhette fel. Nálunk természetesen fejlődött ki egy értékrend, amely szerint értékes ember az volt, aki több munkát végzett fajáért. Az értékelés teljesen független volt attól, hogy milyen társadalmi állásban van az illető. Állítom, hogy egy falusi papnak nagyobb tekintélye volt, mint bármely grófnak, ha az a falusi pap megfelelő tevékenységet fejtett ki, mert hiszen az ilyen falusi tevékenységeknek, ezeknek a hősi munkáknak híre túlment a falun, és valamennyien tudtunk arról is, ami a legeldugottabb faluban történt. Nem volt hivatalhoz kötve a tekintély, nem is lehetett, mert hiszen a hivatalokban nem ültek magyarok, sőt csak a hivatalon kívülieknek volt tekintélyük.

Kérek 30 perc meghosszabbítást.

Elnök: Méltóztatnak a kért 30 perces meghosszabbítást megadni? *(Igen!)* A ház a meghosszabbítást megadja.

Albrecht Dezső: Most, a visszacsatolás rendjén újból megjelentek a magyar hivatalnokok; a tekintélyek most már megoszlottak. A hivatalnoknak is kellett a tekintély és a régi faluvezetőnek is kellett, a régi faluvezető azonban elvesztette jelentőségét (*Korlát Endre: Ez a baj!*), mert hiszen amit eddig ő végzett, azt most már a hivatalnok végzi, a jegyző, a szolgabíró végzi, és ő szegény, ma már úgy áll ott, mint az a kacsákat nevelő tyúk, amely felnevelte a kacsákat, és most állhat a tó partján, és nézheti, hogy a kacsák hogyan úsznak, és ő nem tud utánuk menni.

A régi faluvezető elvesztette jelentőségét, mert az állam hivatalokban és hivatali tekintélyekben gondolkodik. Az orvos, aki eddig egy vidéken lelkesen és önzetlenül mentette a magyar életet, és tett meg mindent a gyer-

mekszaporodás fokozására, ma már csak kívülről nézheti a közegészségügyi hálózat munkáját. Az erdélyi ember úgy gondolja, hogy vannak kérdések, amelyeket nem lehet sablonszerűen megoldani, és éppen ezért azok vitelére a társadalmi szervezetek sokkal alkalmasabbak. Említsünk egy példát. Erdélyben mindössze 61 zöldkeresztes védőnő van. A kolozsvári védőnőképző évente 45 védőnőt bocsát ki, de mivel a szükséglet 500 körül lehet, nyilvánvaló, hogy 1 éven belül nem érjük el a védőnői hálózat telítettségét. Az állami gondolkodás szerint ennek a feladatnak az ellátásához szabályszerű diploma stb. kell, de mivel nincs elég diplomás, üresen maradnak ezek a helyek. A társadalmi felfogás szerint nem kell ehhez diploma, mert hiszen meg lehet tanítani rövid kurzusokon arra jelentkező értelmes leányokat az alapfogalmakra, a csecsemők ápolására, gondozására és tisztántartására; megoldhatom a kérdést kurzusokkal, mert ezeken gyorsan ki tudok képezni egy olyan réteget, amely az alapkérdéseket megoldja, nem olyan jól, mint a diplomások, de mindenesetre fontosabb, hogy diploma nélkül ugyan, de már most történjék gondoskodás arról, hogy a csecsemőhalandóság, amely rendkívül nagy, csökkenjen, mint hogy diplomával, de tíz év múlva történjék erről gondoskodás. Bizonyos súrlódás és összeütközés van éppen emiatt az erdélyi társadalmi és állami szervek között, pedig rendkívül hasznos az, ha a társadalmi szervezeteket fel tudja használni az állami szervezet.

Így Kolozsváron van egy tizedes szervezet, amely az utóbbi években alakult ugyan, körülbelül három-négy éve, de rendkívül eredményes működést fejtett ki már az utóbbi kisebbségi években is. Jött a polgármester. A polgármester azonnal meglátta, milyen fantázia van egy ilyen társadalmi szervezetben, és nem azt csinálta, mint más helyen csinálják, hogy negligálta volna az ilyen szervezetet, és csak a maga hivatalnokaival akart volna dolgozni, hanem azt mondta: gyertek hozzám, próbáljuk együtt megoldani a feladatokat. Ennek következménye, hogy – merem állítani – Kolozsvár közellátása a legjobb. Mert mi történt ezáltal? Kolozsvár polgármestere tulajdonképpen kapott magának ötszáz nem fizetett tisztviselőt, ötszáz embert kapott az ötszáz tizedesben, aki eljár az ő utasítása szerint. Panasznapot tartanak minden hónapban. Megjönnek a tizedesek, elmondják, hogy az ő körletükben – mindegyik alá húsz-harminc család tartozik – mi történt, mik a panaszok a közigazgatás, a közellátás stb. terén, tehát a polgármester mindig biztosan és jól tájékozott. Ezenfelül amikor véleményekről van szó, a tizedeshez fordul, aki ott lakik azok között az emberek között, akinek kötelessége hetenként meglátogatni őket, aki így teljesen ismeri az illetők személyi viszonyait. Ha tehát szociális, egészségügyi segélyről, ha cipőigénylésről, ha olyan kivételezési bizonyítványról van szó, amelynek birtokában nem kell sorbaállni, hanem elsősorban kötelesek kiszolgálni (a terhes és a sokgyermekes anyák részére bocsátanak ki ilyeneket), akkor a tize-

deshez fordulnak, aki egész pontos információt tud nyújtani. Így nem történhetik meg, hogy kijátsszák a közigazgatást.

Az élelmiszerjegyek szétosztását újabban a tizedesek végezték, akik minden helyre elvitték az élelmiszerjegyeket, és ezáltal közéleti anyagok tíz százalékát takarította meg a város, mert kisült, hogy amikor tizedesek vitték el a jegyeket, tíz százalékkal kevesebb jegyet kellett kiosztani. Számítalanok voltak ugyanis, akik sarokházakban laktak, és be voltak jegyezve mind a két utcában, azok a háztartási alkalmazottak is be voltak jelentve, akik már eltávoztak. Ezeket ellenőrizni egy hivatalnok sohasem tudja, ellenben a tizedes ellenőrizte, és mondom, tíz százalékot takarított meg a városnak az, hogy a tizedeseken keresztül osztotta ki az élelmiszerjegyeket.

Ugyancsak a tizedesek a polgármester szemei az árurejtegetés, az árdrágítás megfékezése terén. Állíthatom, hogy az országban Kolozsváron a legjobb a közellátás, és ez annak köszönhető, hogy a polgármester felismerte, hogy van egy társadalmi szervezet, amelyet maga mellé vehet, s amelyet különösen ilyen nehéz időkben felhasználhat fontos kérdések megoldására.

T. Ház! Beszédem során néhány helyen említést tettem olyan apró intézkedésekről, amelyeknek meghozatalakor még a trianoni Magyarország szempontjai állottak előtérben. De nemcsak ilyen apró intézkedésekben nyilvánul ez meg, hanem abban is, hogy az ország központi gazdasági és kulturális irányítása a trianoni időben alakult ki, és az országgyarapodás után ezeknek kiegészítése és átformálása nem történt meg.

Ha nem is beszélek a többi területről és csupán az erdélyi részről próbálok elemezni ezt a dolgot, azt kell mondanom, hogy az erdélyi erők bekapcsolása az országépítésbe nem történt meg kellő mértékben.

Próbáltam kivenni pár ilyen kérdést, amelyen ezt a hiányérzetet helyesen tudnám érzékeltetni. Elsősorban Teleki Pálnak írására bukkantam, aki azt írta: »Az Európa sorsát intézők előtt azzal érveltem, hogy nekem az erdélyi emberre szükségem van, mert az erdélyi ember két okból különösen alkalmas arra, hogy többnyelvű ország vezetésében részt vegyen: hagyományai miatt és a huszonkét év tapasztalatai miatt. Ezek az emberek – folytatta – jobban tudják ott a dolgokat, mint mi itt, Budapesten; ezeket tehát meg kell hallgatni, nagyon komolyan kell venni, hogy mit tanácsolnak, mert hagyományuk, jó ösztönük és gyakorlatuk van, mert értik a mesteriségüket«.

Teleki Pál szerint tehát az erdélyi emberre szüksége van Magyarországnak, főképpen a nemzetiségi politika miatt, mert a nemzetiségi politikához és a nemzetiségi kérdés intézéséhez az erdélyi ember ért; ért hagyományai miatt, és amiatt a huszonkét esztendő miatt, amelyet kisebbségi sorsban töltött.

Ha ez így van, akkor feltehetjük a kérdést: miért nincs mégsem az erdélyi ember kellőképpen bekapcsolva a nemzetiségi politika irányításába? Miért van az, hogy a nemzetiségi kérdést ma is a régi keretek között ugyan-

azok az emberek intézik, akik a visszatérés előtt is intézték. A nemzetiségi politika irányításában tehát annak ellenére, hogy visszatért egymillió erdélyi magyar, annak ellenére, hogy visszatért ugyanennyi felvidéki és délvidéki magyar, semmi változás nem történt, holott azok a tapasztalatok, amelyek mi a kisebbségi időkben szereztünk, kétségtelenül felhasználhatók volnának a magyar nemzetiségi politika megalapozására.

Hiányolnom kell tehát a nemzet egyetemes érdeke szempontjából, hogy ezek az értékek és ezek a tapasztalatok nem használatnak fel kellő mértékben.

Azután a minisztériumok központi státusa ma is ugyanolyan, mint ha a visszatérés nem is történt volna meg. Néha berendelnek titkári rangban tanácsadókat, de az irányító helyeken változás nem történt. Pedig ha például a kultuszminisztérium egyházi ügyosztályába megfelelő beleszólással erdélyi ember lett volna beosztva, nem történhetett volna meg az a példátlan eset, hogy a román lelkészek továbbra is élvezzék a román uralom alatt kapott szinte még egyszer olyan magas államsegélyüket. *(Úgy van! jobbfelől.)*

De menjük ki az államigazgatás területéről.

Komoly nemzeti értéknek számítja az egész magyar közvélemény az erdélyi irodalmat és annak képviselőit. Kérdem: jutott-e valakinek eszébe, hogy az ő képességeiket például a rádió irányításába bekapcsolja és felhasználja?

(Az elnöki széket Tasnádi Nagy András foglalja el.)

Általában azt kell mondanom – és huszonegy hónap után úgy érzem, kötelességem is elmondanom –, hogy a kisebbségi élet tapasztalatait nem használjuk fel kellőképpen ennek az országnak felépítésére, nem használjuk fel azokat az energiákat, amelyek visszajöttek. Beszélünk erdélyi szellemről, beszélünk felvidéki szellemről, beszélünk azokról az értékekről, amelyek kitermelődtek az elnyomás alatt, de állítom, hogy ezek az értékek felhasználatlanul vannak, és várják azt, hogy felhasználtassanak azokon a helyeken, amelyekre valók.

Nagyon érdekes tünet az is, hogy nekünk meg kellett ismerkednünk több száz társadalmi intézménnyel, amely megkezdte működését Erdélyben. Rendben van. Ellenben a kisebbségi élet termelt ki rendkívül értékes és érdekes megoldásokat a társadalmi szervezés terén, például megteremtette a Felvidéken a Széchenyi Magyar Közművelődési Egyesület-et⁵, amely egészen kiváló példa arra, hogy az iskolán kívüli népnevelést hogyan lehet társadalmi úton megszervezni. Kérdem, amikor ilyen kiválóan megszervezett intézményről van szó, nem lenne-e helyes és okos, hogy ennek alapeszméjét, gondolatát és szervezetét az egész országban megvalósítsuk, amikor ez nagyon jól bevált dolog, amelyet mint kisebbségi tapasztalatot föl lehetne használni az új Magyarország felépítésében?

Ott van azután Erdélyben az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet, amelyik megvalósította a magyar kisgazda-társadalom szervezését. Olyan gazdasági egyesület ez, amelyikben a földbirtokos és a kisgazda együtt van, együtt érez, amelyik teljesen felfokozza a bennelévők erejét. Élő szerv ez. Igazán alkalmas és hasznos ezt a szervezetet és szervezési formát az egész országban megvalósítani. (*Vitéz br. Roszner István: Nálunk is így van!*) Nem ennyire. Amennyire én ismerem, a mezőgazdasági kamaráknak más a szervezeteük, az OMGÉnek⁶ pedig, úgy tudom, egészen más a jellege. Az OMGE sokkal inkább érdekképviselő, ez pedig társadalmi szervezés, az embereknek beszerzése, a kisemberekhez való lenyúlás. Olyan szervezet, amelyik felemeli a gazdát és a falusi embert is, és a nemzetnek tagjává akarja tenni. (*Korláth Endre: A társadalom szakadékait betömi!*) Azután ami a SZEMKÉben⁷ folyik, az sem csupán kulturális nevelés kérdése, nem csupán ismeretközlés folyik ott, hanem valódi nemzetnevelés. Olyan élő szervezetek ezek, amelyek lenyúlnak a legalsó néprétegig, azoknak embereit fogják meg, és a nemzetnek tagjává teszik valamennyit.

Még sok ilyen dolgot sorolhatnék fel, de nem teszem. Ezeket is csak azért említettem meg, mert úgy érzem, hogy amikor mérleget készítettem egy és háromnegyedévi beilleszkedés munkájáról, meg kellett említenem azokat a hiányokat és nehézségeket is, amelyek Erdély és Magyarország teljes összeforradása, az erdélyi és magyarországi erőknek legokosabb felhasználása terén még fennállanak.

A kormányzatnak bizalmat szavazva a végzett munkáért egyúttal kifejezem azt a bizalmamat, hogy immár túlkerülve a beilleszkedés nagy részén, a figyelmét ezekre a még megoldatlan kérdésekre fordíthatja, és abban a szellemben fogja megoldani, amelyben a közös jó, közös hazánk, Magyarországnak java megszületik.

Jegyzetek

¹ négyzetkilométer

² Kállay beszédét az *Ellenzék* 1942. június 15-i száma ismertette. A 10 éves program legfontosabb elemei: korszerű decentralizáció, a nemzetiségi kérdés kezelése az egyenlő elbánás elve alapján, a munkaprogram alapja a honvédelem. A Székelyföldről beszélve: Belügyminisztérium középületeket, kórházakat, szülőotthonokat épít, a Pénzügyminisztérium szintén építkezésekbe kezd. A Földművelési Minisztérium állattenyésztési támogatási programokat indít. Kulcskérdésnek tekinti a közlekedést, amelyben a Déda-Szeretfalva vasútvonal megépítése után a Székelyudvarhely-Csíkszereda vasútvonal megépítését és a távbeszélő-hálózat egész Észak-Erdélyre való kiterjesztését tartotta a legfontosabbnak. A beruházások volumenét jelzi, hogy az észak-erdélyi közigazgatás fenntartására 1942-ben

600 millió pengőt szántak és ehhez 400 millió pengőt rendeltek még fejlesztésre szánt költségként.

³ Br. Bánffy Dániel földművelési miniszterről van szó.

⁴ Országos Nép és Családvédelmi Alap, tevékenységéről Hámori Tibor a közeljövőben monográfiát publikál.

⁵ Az első bécsi döntés előtt a Szlovenszkói Magyar Kulturális Egyesület utódja. Lásd Molnár Imre: A szlovenszkói magyar közművelődés meghatározó összetevői 1920-1945 között. In *A (Cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918-1998*. II köt, Szerk. Tóth László - Filep Tamás Gusztáv, Ister, Bp., 1998, 193-206.

⁶ Országos Magyar Gazdasági Egyesület a földbirtokosok érdekképviseleti szervezete. Az EMGE ennél a szervezetnél jóval demokratikusabb felépítésű, és döntően a kisgazdák érdekeit, problémáit felvállaló szervezet volt. 1936-ban Szász Pál vezetésével épp az OMGE- hagyományhoz hasonló, nagybirtok-központú érdekvédelemmel szakítottak Erdélyben.

⁷ Pontosabban SZMKE, Széchenyi Magyar Kulturális Egyesület.